

Specifika vývoje maloobchodní ceny cukru na českém trhu v kontextu vývoje ceny cukru v Evropě a ve světě

SPECIFICS OF RETAIL SUGAR PRICE DEVELOPMENT ON CZECH MARKET
IN CONTEXT OF EUROPEAN AND GLOBAL SUGAR PRICE DEVELOPMENT

Jaroslav Vlach¹, Luboš Smutka¹, Josef Pulkrábek²

¹ Jihočeská univerzita České Budějovice, Ekonomická fakulta, ² Česká zemědělská univerzita v Praze, FAAPZ

České maloobchodní ceny cukru zaznamenaly v poslední době velmi výrazný růst. V průběhu pouhých čtyř závěrečných měsíců roku 2022 se průměrná maloobchodní cena krystalického cukru navýšila z přibližně 20 Kč·kg⁻¹ na více než 35 Kč·kg⁻¹ (1). V některých maloobchodních provozovnách se dokonce cena cukru pohybovala na úrovni okolo 50 Kč·kg⁻¹ (2). Velmi dynamický nárůst ceny cukru se stal předmětem společenské a zejména pak politické diskuse, kterou odstartovaly velmi až emotivní výroky dnes již bývalého ministra zemědělství Zdeňka Nekuly. Pan ministr v mnoha více, či méně objektivních vystoupeních postupně obviňoval vybrané aktéry trhu za tento růst cen (3). Dříve než se však pustíme do širší diskuse týkající se vývoje ceny cukru, je nutno zdůraznit několik klíčových faktů, které do značné míry determinují stav a ceny trhu v České republice.

V současné době je na území Česka v činnosti sedm cukrovarů. Tereos, majoritní vlastník největší české cukrovarnické společnosti Tereos TTD, a. s., je z Francie, ale přibližně třetinu akcií vlastní německá společnost Nordzucker AG. Moravskoslezské

cukrovary, s. r. o., vlastní rakouská společnost Agrana. Další tři společnosti – Hanácká potravinářská společnost, s. r. o., Litovelská cukrovarna, a. s., a Cukrovar Vrbátky, a. s., – jsou z většiny vlastněny českými občany (4). Z uvedeného tedy vyplývá, že český trh, minimálně z pohledu produkce, rozhodně nepatří mezi trhy, kde by bylo možné usuzovat na monopol na straně nabídky. Vlastní trh patří z hlediska instalované kapacity i z pohledu importů z ostatních zemí, zejména ze zemí EU, k trhům s historicky nejvyšší konkurencí (5). Navíc platí, že unijní trh s cukrem je pod tlakem silících importů z prostoru mimo EU, které se v současné době pohybují na úrovni okolo 3 mil. t cukru ročně. Samotná ČR pak jen za rok 2022 importovala cukr (ze zemí EU i mimo EU) v objemu 90–130 tis. t.

Navíc je charakter trhu s cukrem determinován členstvím ČR v EU a do značné míry se do stavu českého trhu s cukrem promítá charakter Společné zemědělské politiky, Společné obchodní politiky, jednotného trhu EU a taktéž energetické a environmentální politiky zemí EU (6, 7). Charakter trhu je mimo jiné ovlivněn regulací importů a rovněž vysokou mírou konkurence

mezi producenty, jejichž počet však byl v důsledku uplatňované unijní politiky v průběhu posledních čtyř dekád výrazně snížen. Co je však zajímavější – to je otázka koncentrace maloobchodního trhu – kdy tento trh je v českých podmínkách kontrolován omezeným počtem aktérů. Více než 80 % maloobchodního trhu s potravinami kontroluje v podmínkách Česka pouze pět společností, kterými jsou REWE Group, Schwarz Gruppe, TESCO, Ahold Delhaize a Globus Hypermarket Holding. Tito aktéři, ačkoliv žádný z nich není v čistě dominantní pozici, obsadily český trh a fungují v současné době víceméně v rovině uplatněné politiky „ozbrojeného průměří“, tj. žádný ze subjektů není ochoten rozpoutat cenovou válku a navíc se více než ochotně přizpůsobují trendu růstu cen.

Co se týká růstu cen na trhu ČR, bylo velmi zajímavé sledovat mnohdy až velmi vyostřenou diskusi zástupců vlády se zástupci Potravinářské komory ČR a Agrární komory ČR. Navíc tato diskuse byla často okořeněna o názory vybraných expertů a zástupců producentů a obchodníků. V zásadě šli proti sobě dva pohledy. Na jedné straně za růstem cen stojí primárně inflace, energetická krize a rostoucí ceny vstupů. Druhá strana naopak za velmi dynamickým růstem cen viděla snahu některých aktérů nepřiměřeně vydělávat na rostoucích cenách a vylepšit si tak marže, tržby a zalátat díry v příjmech z období covidu.

Článkem chceme přispět do této jinak zajímavé diskuse analýzou údajů spjatých s vývojem ceny cukru nejen v Česku, ale také v Evropě, USA i ve světě. A dále pak prostřednictvím konfrontace setů odpovědí od tří vybraných stakeholderů, kteří disponují zasvěceným pohledem na diskutovanou problematiku.

Cíl a metodika

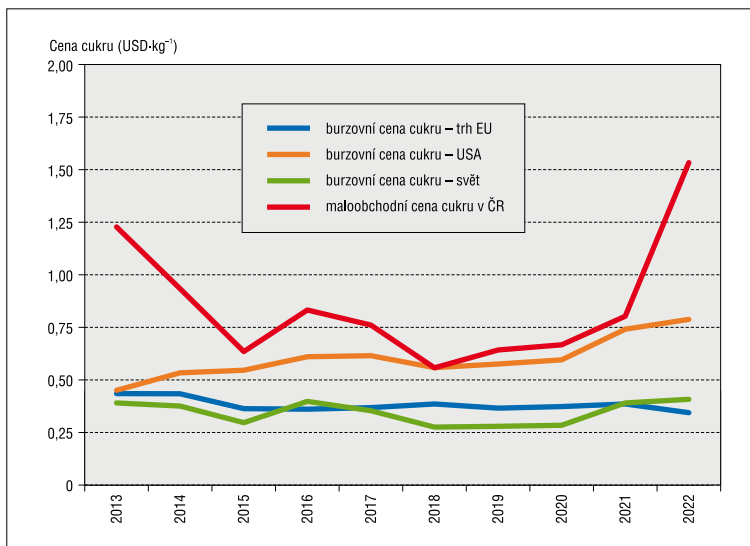
Cílem zpracovaného článku je komparovat vývoj ceny cukru v ČR s cenami cukru na evropském a světovém trhu s cukrem. Z pracovaných datových údajů jsou vypočteny meziroční změny tempa růstu ceny cukru. Dále pak je zpracován přehled o vývoji ceny cukru napříč vybranými evropskými zeměmi a je vymezena pozice ČR v kontextu meziročního tempa růstu ceny cukru.

Pro účely tohoto příspěvku byla použita veřejně dostupné sekundární údaje Světové banky, ČSÚ, Eurostatu a FAO (1, 8–10). Předmětem analýzy je období let 2013–2023 s tím, že důraz je primárně kladen na období leden 2022 až duben 2023. Vlastní analýza cen cukru je zaměřena na ceny cukru na trhu zemí EU (Pařížská burza) a USA (NYSE). Maloobchodní ceny českého cukru, respektive jejich dynamika, je komparována s dynamikou tempa růstu velkoobchodních cen cukru na úrovni svět/USA/EU.

Vlastní analýza je zpracována, v rovině komparativní, v běžných USD cenách za kilogram. Specifická část orientovaná separátně na ČR je pak zpracována v českých korunách v běžných cenách. Komparativní analýza se primárně opírá o vypočtené hodnoty řetězového indexu.

Další část článku je představována třemi sety odpovědí vybraných stakeholderů, kteří se vyjádřili k vybraným otázkám, které jsou spjaty s vývojem a stavem cukerního trhu (v kontextu uplatňované zemědělské politiky), respektive s vývojem cen cukru. Za vhodné reprezentanty byly vybrány tyto osobnosti: **Petr Bendl** (ODS), který je současným místopředsedou Zemědělského výboru PS Parlamentu ČR a bývalým ministrem

Obr. 1. Vývoj cen cukru ve světě, EU, USA a ČR v období 2013–2022

Pramen: Světová banka (10), ČSÚ (1), vlastní zpracování

zemědělství. **Karel Smetana** (KDU-ČSL), který je zároveň předsedou lidovecké Zemědělské komise a místopředsedou Zemědělského výboru PS Parlamentu ČR¹. Posledním osloveným je **Martin Kolář**, předseda Koordinační rady Českomoravského cukrovárníckého spolku a generální ředitel Tereos TTD, a. s.

Analýza, výsledky a diskuse

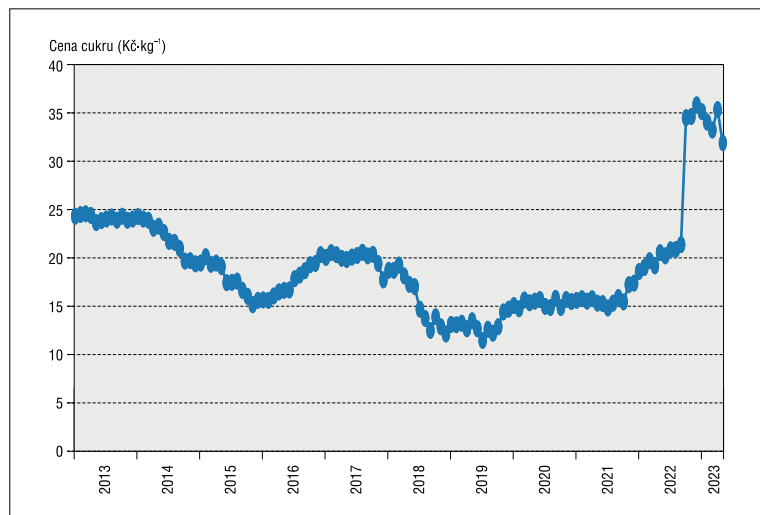
Světový trh s cukrem prošel v nedávných měsících velmi výrazným dynamickým vývojem. Cena cukru výrazně vzrostla jak v rovině trhu světového, tak i v rovině trhu zemí EU, potažmo i na úrovni trhu ČR. Velmi dynamický vývoj cen cukru rozpoutal, v případě ČR, významnou diskusi týkající se skutečnosti, kdo za dynamickým růstem vlastně stojí a zda-li je růst cen determinován stavem trhu, či zda-li jsou ceny ovlivněny primárně prostřednictvím významné tržní síly některých subjektů působících jak v rovině velkoobchodu, tak zejména v rovině maloobchodu.

Pakliže nás zajímá otázka vývoje ceny cukru v Česku, je nutno zaměřit se na to, zdali a jak je vývoj cen na trhu ČR svázán s vývojem cen v globální, respektive regionální rovině. Na základě dále uvedených skutečností komparujících vývoj maloobchodní ceny cukru na trhu ČR s burzovními cenami na trhu světovém, potažmo trhu zemí EU a USA vyplývá, že zejména v průběhu roku 2022 se maloobchodní cena cukru na trhu ČR chovala velmi atypicky (obr. 1., tab. I.). Na základě níže uvedených skutečností vyplývá, že zatímco v roce 2022 v meziročním srovnání s rokem 2021 světová cena cukru stoupla v průměru o 4,7 %, cena cukru v USA stoupla o 6,4 % a v zemích EU díky přetlaku dovozu dokonce burzovní cena cukru klesla meziročně v průměru o více než 10 %, tak v případě ČR maloobchodní cena zaznamenala nárůst o více než 91 %.

Daný vývoj, zejména v případě ČR, je velmi zářející, a to z důvodu, že významná část cukru je nakupována jednotlivými subjekty na trhu prostřednictvím dopředných kontraktů. Z toho tedy vyplývá, že nárůst maloobchodních cen cukru nemohl být

¹ Byli osloveni další bývalí aktivní politici především z opozičních řad, ale nakonec odpovědi nezaslali.

Obr. 2. Vývoj ceny cukru na maloobchodním trhu leden 2013 až duben 2023

Pramen: ČSÚ (1), vlastní zpracování

v takové míře zapříčiněn růstem ceny cukru na straně výrobců, importérů, či velkoobchodníků.

Na základě uvedených skutečností a dále pak na základě dat dostupných prostřednictvím ČSÚ (obr. 2. a tab. II.) lze konstatovat, že v období let 2013–2021 cena cukru oscilovala v mezích dlouhodobého trendu. Zlom nastal v druhé polovině roku 2022, resp. v období září až prosinec 2022, kdy maloobchodní cena cukru prudce vzrostla z 21 Kč·kg⁻¹ na téměř 36 Kč·kg⁻¹. Oproti počátku roku 2022 se tedy na konci roku cena téměř zdvojnásobila. Což mj. katapultovalo ČR, spolu s Estonskem, na špičky zemí EU s nejvyšším meziročním nárůstem maloobchodní ceny cukru (obr. 3.). Zejména z obr. 3. je vidět, že maloobchodní trh má odlišný charakter v porovnání s burzovními cenami. Neboť navzdory skutečnosti, že v roce 2022 burzovní cena cukru na trhu zemí EU měla tendenci spíše klesat, tak cena maloobchodní v průměru vzrostla v meziročním srovnání o téměř 60 % (obr. 4.).

Je relativně zajímavé sledovat, že se vývoj cen cukru v zemích EU choval velmi specificky, a to v porovnání s trhem světovým, kde v meziročním srovnání cena cukru vzrostla minimálně a v porovnání s vývojem globálního růstu indexu ceny potravin dokonce cena cukru rostla výsoce pod průměrem, a to jak ve srovnání s vývojem cen potravin jako celku, tak i ve srovnání s vývojem dalších klíčových potravin (tab. III.).

Tab. I. Vývoj ceny cukru v letech 2013–2022

Rok	Burzovní cena cukru (USD·kg ⁻¹)			Maloobchodní cena cukru v ČR (USD·kg ⁻¹)
	trh EU	USA	svět	
2013	0,434	0,451	0,390	1,229
2014	0,434	0,533	0,375	0,935
2015	0,363	0,547	0,296	0,636
2016	0,361	0,609	0,398	0,832
2017	0,369	0,616	0,353	0,760
2018	0,386	0,559	0,276	0,558
2019	0,366	0,577	0,280	0,642
2020	0,373	0,595	0,283	0,667
2021	0,386	0,740	0,390	0,802
2022	0,344	0,788	0,408	1,533
Meziroční změna ceny				
2014	1,000	1,182	0,961	0,761
2015	0,835	1,027	0,790	0,68
2016	0,997	1,114	1,344	1,309
2017	1,020	1,010	0,887	0,913
2018	1,046	0,909	0,781	0,734
2019	0,948	1,031	1,016	1,151
2020	1,019	1,031	1,011	1,039
2021	1,037	1,245	1,376	1,202
2022	0,891	1,064	1,047	1,912

Pramen: Světová banka (10), ČSÚ (1), vlastní zpracování

Pohled přizvaných expertů na vývoj cen cukru v podmínkách trhu ČR

Otázka 1: Dočká se pan ministr Nekula (dnes již bývalý) vysvětlení od obchodních řetězců týkající cen cukru, a jak může s touto odpovědí prakticky naložit?

Petr Bendl (PB): Ministr zcela jistě má nástroje, jak se podrobně podívat na ceny cukru v celé potravinové vertikále. A to včetně nákladovosti i velikosti marží. Praktické využití může vést, pokud to tak MZe vyhodnotí, k podnětu Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, který může provést analýzu, zda nedochází ke zneužití postavení na trhu a z ní pak případně navrhnout sankce, pokud by se zneužití potvrdilo.

Karel Smetana (KS): Ministr žádá mimo jiné informaci, kdy řetězce plánují snížit spotřebitelskou cenu na odpovídající a rozumnou výši. Jejich odpověď může vytvořit podmínky pro dialog mezi ministerstvem, dodavateli a obchodníky, aby bylo nalezeno řešení situace. Je tedy v zájmu všech zúčastněných, aby řetězce požadavku vyhověly.

Martin Kolář (MK): Dle dostupných informací ministr zemědělství pověřil ÚOHS a ČOI k prověření celé vertikály (zemědělec, zpracovatel, distributor), šetření se dotýkalo více druhů potravin, cukr byl jednou z nich. U cukru došlo podle jeho prohlášení

Tab. II. Vývoj maloobchodní ceny krystalického cukru na trhu ČR jednotlivých měsících v období leden 2022 až květen 2023

	I. 22	II. 22	III. 22	IV. 22	V. 22	VI. 22	VII. 22	VIII. 22	IX. 22	X. 22	XI. 22	XII. 22	I. 23	II. 23	III. 23	IV. 23	V. 23
Cena (Kč·kg ⁻¹)	18,59	19,02	19,72	19,17	20,55	20,24	20,85	20,9	21,39	34,53	34,63	35,83	35,16	34,05	33,23	35,34	31,92

Pramen: ČSÚ (1), vlastní zpracování

k výraznému rozevření cen hlášených z maloobchodního prodeje a cen od průmyslových zpracovatelů cukru. V minulém roce jsme se setkali s podobným šetřením u pohonných hmot. Nechci předjímat výsledky šetření, je potřeba vyčkat oficiálního stanoviska ministra k této kauze.

Otázka 2: Bylo vhodné od pana ministra vyžádat vysvětlení ohledně cen cukru od provozovatelů hypermarketů v prostředí volného trhu? On sám si citlivost tohoto dotazu uvědomuje.

PB: Myslím, že je správné, že se ministerstvo těmto otázkám věnuje. A dle mého názoru by se nemělo věnovat jen této komoditě ale také ostatním. V laické i odborné veřejnosti kolují značné fámy o tom, že dochází zejména ze strany obchodních řetězců ke zneužívání postavení na trhu ze strany řetězců a fámy se dají potvrdit, či vyvrátit jedině konkrétními podloženými daty.

KS: Nejedná se o direktivní zásah do prostředí volného trhu, nýbrž o navázání rozhovoru s prodejci, což je diplomatické řešení. Svobodu podnikání samozřejmě ctíme, zneužití bezútešné situace zdražování je však morálně nepřipustné. Zemědělci i prodejci nám vždy z vlastní iniciativy poskytovali a mohou poskytovat zpětnou vazbu.

MK: Inflation, která je v Česku více než jeden rok dvouciferná, významně zasahuje do života nás všech, je to významné a citlivé politické téma a je jí věnována velká mediální pozornost. Pokud však vyjdeme ze statistiky spotřeby 1 kg balení cukru v ČR, kdy vychází průměrná spotřeba 6 kg na osobu ročně, tak ve světle cen energií, pohonných hmot a dalších se zdá navýšení ceny cukru jako marginální z pohledu vynaložených měsíčních výdajů.

Otázka 3: Týká se tak enormní nárůst cen pouze cukru?

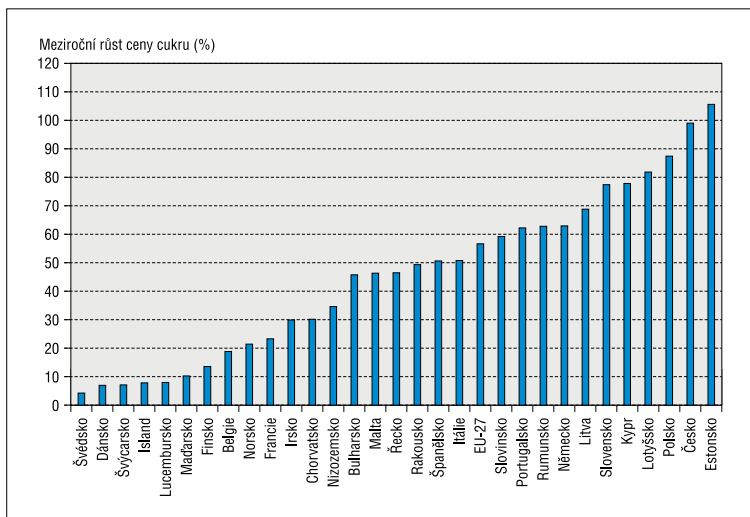
PB: Dnes dochází k nárůstu cen v celém spektru zemědělské produkce, jde především o souvislost s agresí Ruska na Ukrajině a dopadů růstu cen energií. Ale je nutné dodat, že to není jediná příčina, jen patří k nejvýznamnějším. Skutečností je, že ČR se vzdala při vstupu do EU produkce cukru a v období vlády Vladimíra Špidly došlo k aplikaci a přidělování tzv. cukerních kvót jednotlivým producentům. Což mimo jiné vedlo k řadě arbitráží, které stály ČR nemalé finanční prostředky z pokuty z prohraných arbitráží. Důsledky tehdejších chybných rozhodnutí jsou produktem i dnešního dění na trhu s cukrem.

KS: Nárůst cen se, jak všichni pozorujeme, týká všech potravin, nikde se ale neprojevuje tak výrazným způsobem jako u cukru. Ceny potravin a obchodní přírázky jsou jedním z témat, která dlouhodobě sledujeme.

MK: Mezi hlavní faktory, které významně ovlivnily ceny v roce 2022, zejména od října roku 2022, patří:

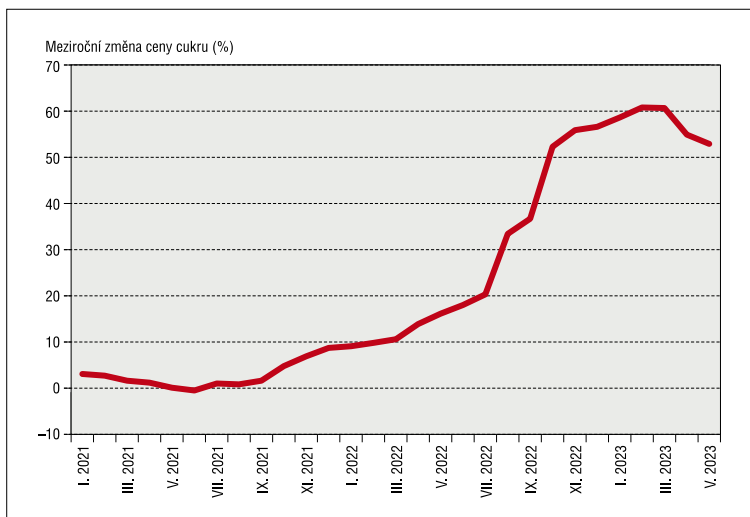
- obrovský nárůst cen energií a reálné obavy o jejich dostupnost (především zemní plyn), výroba cukru je energeticky náročný proces a meziroční nárůst nákladů na energie odpovídá 250 %,
- inflace (zvýšení cen vstupů materiálu – např. u koksů a chemikálií je to nárůst o 80 %),

Obr. 3. Meziroční růst ceny cukru na trzích vybraných evropských zemí

Pramen: Eurostat (9)

Obr. 4. Vývoj maloobchodních cen cukru na trhu země EU

Pramen: Eurostat (9)

- významný cenový nárůst konkurenčních zemědělských komodit (obiloviny, olejniny) v důsledku válečného konfliktu, jenž vyvolal zvýšené cenové očekávání u ceny cukrové řepy ze strany pěstitelů,
- nabídka a poptávka (EU je od roku 2018/19 ve výrobě deficitní, cukr musí být do EU dovážen).

Otázka 4: Jak se k této problematice stavíte jako místopředseda zemědělského výboru Parlamentu ČR?

PB: Přímá regulace cen rozhodně není cesta. Zkušenosti z období před rokem 1989 se znalostí skutečnosti kam, to celé vedlo, jsou dostatečným příkladem. Co je nutné a důležité hlídat, je zda nedochází ke zneužívání postavení na trhu ze strany producentů, zpracovatelů či prodejců.

KS: Úkolem nás, zákonodárců, je nastavit férové podmínky pro podnikatele i spotřebitele tak, aby nedocházelo ke zneužívání jejich postavení. Náš výbor je prostorem, kde dochází k hledání konsensuálních řešení takových problémů.

Tab. III. Vývoj indexu cen potravin (v stálých cenách základního období) podle metodiky FAO (2014–2016 = 100)

Rok	Index růstu cen potravin	Maso	Mléko	Obiloviny	Olejny	Cukr
2010	106,7	91,0	111,9	107,5	122,0	131,7
2011	131,9	105,3	129,9	142,2	156,5	160,9
2012	122,8	105,0	111,7	137,4	138,3	133,3
2013	120,1	106,2	140,9	129,1	119,5	109,5
2014	115,0	112,2	130,2	115,8	110,6	105,2
2015	93,0	96,7	87,1	95,9	89,9	83,2
2016	91,9	91,0	82,6	88,3	99,4	111,6
2017	98,0	97,7	108,0	91,0	101,9	99,1
2018	95,9	94,9	107,3	100,8	87,8	77,4
2019	95,1	100,0	102,8	96,6	83,2	78,6
2020	98,1	95,5	101,8	103,1	99,4	79,5
2021	125,7	107,7	119,1	131,2	164,9	109,3
2022	143,7	118,8	142,4	154,7	187,8	114,5

Pramen: FAO (8)

Pozn: Index cen potravin FAO (FFPI) je měřítkem měsíční změny mezinárodních cen koše potravinářských komodit. Skládá se z průměru pěti cenových indexů komoditních skupin vážených průměrnými exportními podíly každé ze skupin za období 2014–2016.

Otázka 5: Jaký je názor Českomoravského cukrovarnického spolku, jehož jste předsedou, ohledně zvyšování cen cukru?

MK: Ceny cukru byly před třiceti lety dle dostupných statistik necelých 8 Kč·kg⁻¹, jen pro připomenutí cena lahvového piva byla v té době 2,50 Kč·kg⁻¹. S ohledem na ceny vstupů, mzdových nákladů atd. je zcela nezpochybnitelný požadavek na růst cen ze strany výrobců. Nízké ceny nebyly dlouhodobě udržitelné. Pokud jde o ceny cukru, lze s ohledem na platný zákonný rámec pro hospodářskou soutěž v EU a ČR lze uvést:

– výroba cukru je sezonní, do měsíce září (2022) se prodával cukr vyrobený v minulé kampani, proto inflační tlaky tolik nezasáhly ekonomiky výrobců (především, ale nejen ceny energií) a bylo možné držet obchodní kontrakty za sjednané ceny,

– cukrovarnické podniky, které kontrahovaly cukr vyráběný v nové kampani (hosp. rok 2022/2023) byly nuceny promítnout do svých cen dramaticky navýšené ceny prakticky všech vstupů (od energií, obalů, chemikálií, pohonných hmot atd.),

– surovina pro výrobu cukru, cukrová řepa, nemůže být dlouhodobě skladována, její zpracování nejde odložit na období, kdy cena energií bude nižší, přičemž výroba cukru je energeticky náročná,

– výrobci cukru, stejně tak jako jiní výrobci jsou v liberálním tržním prostředí, kde ceny jsou vždy výsledkem aktuální situace na trhu,

– nad rámec výše uvedených skutečností je třeba uvést i fakt, že český cukrovarnický průmysl, a to jako jeden z mála v potravinářském sektoru, je zatížen povinnostmi týkajícími se povolenek CO₂, které ji ročně stojí stovky milionů korun.

Otázka 6: Společná zemědělská politika (SZP) je jednou z nejkontroverznějších politik EU.

Je zvyšování cen cukru jedním z důsledků SZP?

PB: Je to logické. Jde o obrovské finanční prostředky a jejich nasměrování do zemědělského sektoru ve formě podpor a dotací. Že se to dotýká i produkce cukru, je přirozené.

KS: Regulace cukerního průmyslu v rámci Společné zemědělské politiky skončila už před pěti lety, nyní příčinu zvýšení ceny hledáme.

MK: Cílem zavedení SZP a její existence v rámci společného trhu EU bylo a je pro občany EU zajišťování bezpečných zdrojů potravin o vysoké kvalitě za přijatelné ceny. Potraviny jsou strategickým zdrojem, jejich dostupnost mnohdy závisí na dopředu nepředvídatelných podmínkách počasí, které se mohou v závislosti na změnách klimatu výrazně měnit. Dle odhadů WTO se v závislosti na očekávaném nárůstu počtu obyvatel do roku 2050 zásadním způsobem zvýší poptávka po potravinách. Rovněž je nutné brát v úvahu i rostoucí obavy hydrologů a geologů na očekávaný rostoucí celosvětový nedostatek zdrojů pitné vody a orné půdy vhodné pro pěstování plodin, jež jsou nezbytné pro výrobu potravin.

V posledních několika letech jsme byli svědky několika krizí (covid 19, válečný konflikt), které v nás zanechaly pocit, že nelze stabilní a zajištěné dodávky potravin brát jako samozřejmost a že je nutné, s ohledem na potřeby obyvatelstva a jeho hospodářskou prosperitu, se touto oblastí zabývat s nejvyšší prioritou.

V sektoru cukrovka – cukr v EU v posledních několika letech proběhla řada významných událostí, které ovlivnily aktuální stav. Pro krátké připomenutí: 2004 vstup ČR do EU včetně přistoupení dalších 9 nových členských států, rok 2009 zahájení restrukturalizace sektoru – pokles ploch cukrové řepy, uzavírání cukrovarů v EU-27, 2017 liberalizace trhu – zrušení společné organizace trhu s cukrem – zrušení produkčních kvót, minimální ceny cukrové řepy, zrušení vývozních limitů atd. Hospodářský rok 2017/2018, první v liberálním prostředí, byl zatím zároveň posledním rokem, kdy producenti vyrobili dostatečné množství cukru, aby pokryli domácí evropskou spotřebu.

V poslední době čelí sektor cukrovka – cukr novým opatřením plynoucím ze Zelené dohody, tzv. „Green deal“ (zákaz užití neonicotinoidů, protierozní opatření, omezení v používání herbicidů, insekticidů a fungicidů, omezení užití hnojiv, uvádění půdy do

klidu i v produkčních oblastech, dekarbonizace v cukrovárnickém průmyslu znamená výrazné snížení uhlíkové stopy atd.) Co je pozitivní, je že sektor cukrovka – cukr dokáže reagovat na tyto nové výzvy a je schopný se jim přizpůsobit (např. Conviso Smart technologie, cirkulární ekonomika v provozech cukrovarů atd.). SZP EU vedla ke snížení rozměru sektoru cukrovka – cukr. Výroba cukru v EU je již několik let po sobě deficitní. V liberálním prostředí evropského trhu jsou hlavním faktorem ovlivňujícím konečnou výši ceny cukru nabídka a poptávka. Na straně nabídky je to dosažení profitability (pozn. sektor cukrovka – cukr po ukončení kvótového systému v roce 2017 zahájil proces postupné stabilizace v podmínkách liberálního trhu), dále pak dovozy cukru (pozn. EU musí k zajištění trhu až 3 mil. t cukru ročně). Na straně poptávky je to především vývoj spotřeby, která je ovlivňována počasím a v poslední době i restrikcemi, např. v období pandemie covid 19, která výrazně snížila celkovou spotřebu cukru.

Otázka 7: Co udělala ČR jako předsednická země EU pro větší efektivnost SZP? (např. potravinová bezpečnost či jiná aktivita?)

PB: V EU a v ČR zejména v důsledku dědictví komunistického režimu, které se na oblasti zemědělství podepsalo velmi negativně, dochází ke značné koncentraci produkce potravin. Např. průměrná velikost farmy chovající prasata je dnes v ČR 10 tis. kusů. Nahrává tomu významně systém rozdělování dotací. V Česku před rokem 1989 neexistovaly malé farmy. Byly zde totálně přerušeny a zprežhané vazby k drobnému hospodaření. Vykopat doslova ze země rodinnou farmu, která by produkovala potraviny, bylo a je dodnes velmi těžké. Možná ne jednoduché, ale rozhodně jednodušší to měla existující JZD, která se postupně transformovala do dnešní podoby. Tím se stalo, že ČR se dodnes velmi vymyká průměrnou velikostí zemědělského podniku v rámci celé EU. Skutečnost, že dochází ke koncentraci produkce do rukou čím dál větších producentů a prostor pro malé a střední producenty se v konkurenci vytrácí, považují za potravinově nebezpečný. Viz. likvidace jedné farmy v ČR, kdy díky ptačí chřipce muselo být utraceno 750 tis. slepic, což pro ČR znamená výpadek cca 10 % produkce vajec. Fakt, že hrozí, že v čase se ty největší zemědělské podniky vlastnický z ČR vytratí, už ani nemusím zdůrazňovat. Proto jestli chceme něco udělat v rámci SZP, a snažíme se o to, pak je to vytváření prostředí, kdy malí a středně velcí budou schopni obstát v konkurenci, aby krach či prodej několika málo producentů potravin v budoucnu neznamenal opravdu vážné problémy na trhu s potravinami v ČR.

KS: Evropská komise schválila český Strategický plán SZP 2023–2027, ze kterého půjde 200 mld. Kč z evropského a národního rozpočtu pro české zemědělce, potravináře a lesníky. Dokument se zaměřil na udržitelné zemědělství a ekologické hospodaření s ohledem na životní prostředí. Právě kvůli aktuální situaci, drahým vstupům (energie, krmiva), zdražování a invazi Ruska na Ukrajinu byly umožněny výjimky. Na jejich základě bude možné osít i pole, která by jinak povinně kvůli ekologii musela ležet ladem. Zemědělci také nemusí v roce 2023 pěstovat na jednom pozemku jinou plodinu než v předchozím roce. Hlavní změnou v Strategickém plánu je zavedení podpory na první hektary ve výši 23 %. Tato platba je určena na prvních 150 ha všech zemědělských podniků, a to bez ohledu na jejich velikost. Změny výrazně podpoří menší a střední zemědělce tak, jak požadovala Evropská komise. Současně ale zajistí dostatečnou

podporu i pro větší podniky, které budou hospodařit v souladu s dotačními pravidly. Strategický plán SZP zahrnuje také podporu podnikatelských aktivit s důrazem na zemědělskou prvovýrobu i následně zpracování zemědělské produkce, stejně jako motivaci vstupu mladých lidí do zemědělství.

MK: Hlavním tématem našeho českého předsednictví byl jednoznačně válečný konflikt na Ukrajině a řešení energetické krize. Ostatní témata byla dle mého názoru víceméně zastíněna.

(Odpovědi na otázky vznikly v období 9. 2. až 9. 5. 2023.)

Závěr

Politické vstupy do liberálního prostředí trhu jsou vždycky diskutabilní. Nicméně aktivita obdržet od účastníků trhu s cukrem vysvětlení ohledně růstu jeho ceny, dnes již bývalého ministra zemědělství, našla u našich respondentů podporu. Z dostupných údajů lze vyvodit, že k růstu cen existovaly zcela racionální důvody, nicméně ve výsledné sumě uváděné důvody neopodstatňují tak extrémní zvýšení ceny cukru v tak krátkém čase, jako jsme toho byli svědky zejména v období od září do prosince 2022.

Zatímco veřejnost si žádala vysvětlení růstu cen potravin (v důsledku vyšší citlivosti spotřebitelů na změnu cen potravin) v obecné rovině, úřadující ministr se soustředil primárně na cenu retailového cukru. Byť paradoxně roční náklady na spotřebu cukru v českých domácnostech (mnohdy značně předzásobených prostřednictvím slevových akcí) jsou marginální z pohledu výdajů na ostatní položky spotřebního koše (roční spotřeba baleného cukru na osobu v domácnosti je 6 kg). Z odpovědí dotázaných expertů vyplývá nutnost sledování aktivit na trhu s cukrem, respektive s potravinami, a to napříč celou vertikálou, včetně mezinárodních souvislostí.

Společná zemědělská politika (SPZ) podle dotazovaných stojí za celou řadou problémů v českém zemědělství, tedy nejenom v cukrovárnictví a řepařství. SPZ způsobila i deficit vyráběného cukru vlastními producenty, a proto se cukr musí do EU již několik let po sobě dovážet. SZP a Green Deal výrazně ovlivňují české pěstitele cukrové řepy různými omezeními (např. protierozní opatření, opatření regulující ochranu porostu atd.), ale producenti jsou schopni se přizpůsobit a na tato omezení reagovat ve své každodenní činnosti.

V rámci českého předsednictví byl schválen Strategický plán SPZ, jehož hlavní změnou je podpora na prvních 150 ha ve výši 23 % celkových dotačních prostředků na přímé platby. Cílem tohoto kroku je podpora malých a středních zemědělců, aby byli schopni obstát v konkurenci, a tím snížili rizika v zásobování potravinami, neboť prvovýroba některých komodit v ČR je koncentrována v rukou několika producentů. A případný výpadek jednoho z nich, např. z důvodu ptačí chřipky, způsobí nedostatek požadovaného produktu na trhu a tím i navýšení jeho ceny.

Závěrem lze konstatovat, že velmi hutná diskuse vysvětlující důvody náhlého růstu ceny cukru v rovině maloobchodního trhu svalující veškeré problémy primárně na vysoké ceny energií, inflaci, potažmo ekonomickou krizi, je částečně zavádějící.

Nelze se ubránit, na základě předchozích zkušeností spatřovaných s fungováním cukerního trhu, že maloobchodní řetězce ve snaze zlepšit vlastní hospodářské výsledky navýšily marže právě na této komoditě. Tyto závěry lze opřít i o informace vyplývající z diskutovaných specifik cukerního trhu, kterými jsou dopředné

nákupy cukru. Z odpovědí dotazovaných mimo jiné vyplývá, že jádro cukru, který byl prodáván v roce 2022 na pultech českých obchodů, bylo realizováno za smluvní ceny roku 2021. Zajímavá je v tomto ohledu i skutečnost, že světová cena cukru, ačkoliv rostla, nijak významně nevybočila z mezí fluktuací, v rámci kterých s pohybovala v období let 1960–2020.

Z pohledu uvedených skutečností a také z pohledu vývoje meziročního vývoje inflace spotřebitelských cen publikovaných ČSÚ vyplývá, že v uplynulém roce prošel český maloobchodní trh s cukrem velmi podivným vývojem, který nemá oporu ve všeobecném trendu, jak v rovině trhu světového, tak v rovině trhu EU (jeho průměru). Lze tedy konstatovat, že vysvětlení cenového růstu má primárně kořeny v chování jednotlivých subjektů operujících uvnitř trhu ČR, maximálně na úrovni střeoevropského regionu.

Tato publikace vznikla za podpory projektu GAJU 129/2022/S – Ekonomické a finanční nerovnováhy na úrovni podniku, kraje a státu.

Souhrn

Ceny krystalového cukru v českých obchodech a tržnicích rozpoutaly bouřlivou debatu ve veřejném prostoru, domácnostech, ale i mezi odborníky. Diskutuje se o tom, jak je možné, že bývalá cukerní velmoc má na konci roku 2022 ceny o 77 % vyšší než v září téhož roku a v lednu 2023 dokonce o 93 %. Porovnáme-li vývoj cen cukru v Evropě, USA a ve světě – je možné vidět, že vývoj cen českého cukru je poměrně specifický, zejména na maloobchodní úrovni. Dostane ministr vysvětlení od řetězců supermarketů? Může ministr požadovat vysvětlení od provozovatelů hypermarketů v prostředí volného trhu? Je to jen cukr, kterého se týká tak enormní zdražení? Jak se k této problematice staví bývalý ministr a současný místopředsedové Zemědělského výboru Parlamentu ČR. Zeptali jsme se také předsedy koordináční rady Českomoravského cukrovarnického spolku. Společná zemědělská politika (SZP) je jednou z nejkontroverznějších politik EU. Je to ohledně cukru jedním z důsledků SZP? Konečně na základě dostupných dat je možné identifikovat výrazné rozdíly mezi vývojem zejména střeoevropských cen cukru a zbytkem Evropy a světa.

Klíčová slova: cukr, cena, maloobchod, burza, Evropa, EU, svět, stakeholderi.

Literatura

1. *Vývoj průměrných cen potravin*. ČSÚ, [online] <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-prumernych-cen-vybranych-potravin>, cit. 22. 6. 2023.
2. *Cukr krystal – cena produktu*. Activa.cz, [online] https://obchod.ativa.cz/produkt/cukr-krystal-15583/?gclid=EAIaIQobChMI6IOWrKrU_wIVWP53Ch2o3gL7EAQYyABEgKMTD_BwE.
3. *Nekula bovoří o koordinaci vysokých cen cukru obchodními řetězci. Svaz obchodu to odmítá, odkazuje na distributory*. Česká televize, 28. 2. 2023, [online] <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3568515-nekula-hovori-o-koordinaci-vysokych-cen-cukru-obchodnimi-retezci-svaz-obchodu>.
4. BUREŠ, M.: *Kdo vlastní české cukrovary?* Finance.cz, 22. 10. 2022, [online] <https://www.finance.cz/498046-vlastnici-cukrovaru/>.
5. VOLOSIN, J.; SMUTKA, L.; SELBY, R.: Analysis of the external and internal influences on the CR agrarian foreign trade. *Agricultural Economics / Zemedelska Ekonomika*, 57, 2011 (9), s. 422–435.
6. *World sugar market*. European Commission, [online] https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-05/sugar-market-situation_en.pdf, cit. 10. 6. 2023.
7. *Sugar*. Trading economics, [online] <https://tradingeconomics.com/commodity/sugar>, cit. 5. 5. 2023.
8. *Food price index*. FAO, [online] <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>, cit. 22. 6. 2023.
9. *Sugar prices increased by 61% in the EU over one year*. EUROSTAT, [online] <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230428-2>, cit. 8. 6. 2023.
10. *Commodity markets*. World Bank, [online] <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>, cit. 6. 5. 2023.

Vlach J., Smutka L., Pulkrábek J.: Specifics of Retail Sugar Price Development on Czech Market in Context of European and Global Sugar Price Development

The prices of crystal sugar in Czech shops and markets have sparked a stormy debate in the public space, households, and also among professionals. There is a debate on how it is possible that the prices in the former sugar superpower were 77% higher at the end of 2022 than in September of the same year and even 93% higher in January 2023. If we compare the development of sugar prices in Europe, the USA and the world, we can see that Czech sugar prices develop in a rather specific way, especially at the retail level. Will the Minister get an explanation from the supermarket chains? Can the Minister seek an explanation from hypermarket operators in a free market environment? Is it only sugar that is affected by such an enormous price increase? How do the former Minister and current Vice-Chairmen of the Czech Parliament Committee on Agriculture respond to this issue? We also asked the Chairman of the Coordination Council of the Czech Moravian Sugar Association. The Common Agricultural Policy (CAP) is one of the most controversial EU policies. Is this one of the consequences of the CAP with regard to sugar? Finally, based on the available data, it is possible to identify significant differences between the development of sugar prices in Central Europe on one hand and the rest of Europe and the world on the other.

Key words: sugar, price, retail, stock exchange, Europe, EU, world, stakeholders.

Kontaktní adresa – Contact address:

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph. D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fakulta, Studentská 787/13, 370 05 České Budějovice, Česká republika, e-mail: lsmutka@ef.jcu.cz